

MUZEJA, MIGRACJE I ZRÓŻNICOWANIE KULTUROWE – ZALECENIA DLA MUZEÓW

MUSEUMS, MIGRATION AND CULTURAL DIVERSITY – RECOMMENDATIONS FOR MUSEUM WORK

Margherita Sani

Istituto Beni Culturali Regione Emilia Romagna

Abstract: The role of museums in society has expanded significantly in the last decades: from temples of knowledge to forums for debate and discussion, from repositories of objects to people-centred institutions with social responsibilities and functions. This shift reflects an ongoing trend to democratise museums and make them more accessible to wider audiences and responsive to the public's changing needs, in particular the interests of local communities, whose composition has changed in recent years to include migrants and people of different ethnic backgrounds.

With annual migration flows to the EU as a whole projected to increase from about 1 043 000 people in 2010 to 1 332 500 by 2020, the question of how cultural institutions can contribute to effective integration and dialogue has become more relevant than ever. Funders and society at large

expect museums to play their part in facilitating the integration and peaceful coexistence of newcomers, with financial resources being made available, also at the EU level, to support them in this effort. Many questions can be raised as to whether it is right and appropriate to charge museums with these responsibilities and whether this would push the boundaries of their work too far and give the social function an exceedingly prominent role over the traditional conservation and educational tasks museums already fulfil. But this discussion seems to be already obsolete in the light of the growing body of evidence on good practices available at the European level.

This essay aims to illustrate some of them, as well as to discuss some underpinning theoretical issues and methodological approaches.

Keywords: museums, migrations, cultural diversity, national minorities, ethnical minorities, religious minorities.

Przedmowa

W ostatnich dekadach nastąpił znaczący wzrost roli muzeów w społeczeństwie – od świątyni wiedzy do forum debat i dyskusji, od repozytorium obiektów do społecznie odpowiedzialnej instytucji skoncentrowanej na ludziach.

Zmiana ta odzwierciedla utrzymujący się trend demokratyzacji muzeów i chęć sprawienia by były bardziej dostępne dla szerszej grupy odbiorców oraz by odpowiadały zmieniającym się potrzebom i zainteresowaniom ich publiczności, w szczególności tej lokalnej, której struktura zmieniała się w ostatnich latach ze względu na imigrantów i osoby różnego pochodzenia etnicznego.

Z rocznymi przepływami migracyjnymi do Unii Europejskiej (UE) i ich szacowanym wzrostem z ok. 1 043 000 osób w 2010 r. do 1 332 500 w roku 2020, kwestia sposobu w jaki instytucje kulturalne mogą wpłynąć na efektywną integrację i dialog stała się problematyczna.

Instytucje finansujące i w dużej mierze również społeczeństwo oczekują od muzeów pełnienia roli wspierającej integrację i pokojowe współistnienie nowych przybyszów. W tym celu udostępnia się im, również na poziomie finansowania z UE, odpowiednie fundusze by wspomóc ich w tych wysiłkach¹.

Można postawić wiele pytań odnośnie słuszności obciążania muzeów taką odpowiedzialnością. Można zastanowić się nad tym, czy takie działanie znacznie przekracza granice zakresu ich funkcjonowania a przyznanie funkcji społecznej nadaje zbyt znaczącą rolę w porównaniu z tradycyjnymi zadaniami jakie wypełniają muzea, takimi jak konserwacja obiektów czy funkcja edukacyjna. Dyskusja ta wydaje się jednak być już zdezaktualizowana w świetle rosnącej liczby przykładów na stosowanie dobrych praktyk, dostępnych na poziomie europejskim.

Jak wiadomo, każde muzeum ma możliwość zdefiniowania własnej misji i określenia grupy docelowej dla własnej aktywności. Postępując się definicją Marka O’Neilla², niektórzy wpadają w „model elitarny” – w którym to kolekcjonowanie, badanie i udostępnianie prowadzone są dla samej tej aktywności, inni wpadają w „model dobrobytu” – zgodnie z którym zagadnienia, takie jak edukacja, marketing czy zwiększanie zasięgu wynikają z odpowiedzi na presję demokratyzacji, zachowując przy tym jednak podejście elitarne. Jeszcze innych można przypisać do „modelu sprawiedliwości społecznej”, w którym zaangażowanie w kwestie związane z ludźmi uważa się za odpowiedzialność całego zespołu muzealnego i wpisuje się je strategicznie w strukturę muzeum. W tym ostatnim przypadku muzea same postrzegają siebie jako osadzone w społeczeństwie oraz – tak jak inne instytucje społeczne – czują się odpowiedzialne za uczestnictwo w procesie zwiększania spójności społecznej.

Muzea, które angażują się w działalność międzykulturową są bardziej skłonne do przynależności do tej trzeciej kategorii lub co najmniej aspirowania do niej. Istnieje wiele przykładów na poziomie europejskim tego, w jaki sposób muzea interpretują swoją rolę jako instytucji promujących różnorodność kulturową oraz jako pośredników w zmianach społecznych. Niniejszy artykuł dokonuje próby przedstawienia niektórych z nich oraz omówienia kilku podstawowych kwestii teoretycznych i podejść metodologicznych.

Kwestie kluczowe i podejścia metodologiczne

Istnieje wiele publikacji o muzeach i różnorodności kulturowej, o dziedzictwie i dialogu międzykulturowym. Opublikowano liczne poradniki³, wytyczne⁴ i podręczniki⁵. Międzynarodowe instytucje, jak Rada Europy⁶ czy UNESCO⁷ wydały swoje zalecenia. Wszystkie z nich wyszły od potwierdzenia roli muzeów jako kluczowych miejsc nie tylko ze względu na szerzenie kultury ale również umacnianie wzajemnego zrozumienia i dialogu. Odwołują się do definicji muzeum autorstwa Clifforda, muzeum jako „strefa kontaktu”⁸, *neutralna przestrzeń, gdzie różnice i wzajemne problemy w zrozumieniu, zwyczajowo doświadczane jako ograniczenia i źródła konfliktu, stają się czymś wartościowym: nowymi możliwościami aktywnego poczucia obywatelskiego*⁹. Pojęcia takie jak „kultura”, „tożsamość” czy „różnorodność kulturowa” są analizowane, omówione i definiowane. Jednak co najważniejsze, kwestia „dialogu międzykulturowego” jest poddana krytyce i ocenie.

Przejrzysta analiza Simony Bodo wyszczególnia trzy główne sposoby interpretacji przez muzea ich odpowiedzialności za promowanie dialogu międzykulturowego:

- zachęcanie do lepszego poznania i rozpoznawania „innych” kultur, tj. informowania publiczności o „innych” kulturach, które historycznie w muzeach przedstawiano w nieprawdziwy sposób lub całkowicie pomijano;
- integrowanie „nowych obywateli” w głównym nurcie kultury poprzez pomoc w zdobywaniu wiedzy na temat historii kraju, jego języka, wartości i tradycji;
- promowanie samoświadomości kulturowej w społecznościach imigrantów poprzez „szczególne programy kulturowe” (np. rozwój wystaw „kompensacyjnych” i „uroczystych”, zaangażowanie społeczności w interpretowanie/ochronę kolekcji, itp.).

Nawiązując do Bodo, powyższe rozwiązania – jakkolwiek wartościowe w procesie tworzenia warunków do spotkań i wymiany kulturowo różniących się praktyk – nadal zdają się uwzględniać „dziedzictwo” jako coś statycznego, jako kulturową ojcowiznę otrzymaną raz na zawsze. Większe i mniejsze społeczności sytuują niejako „z boku”, a dialog międzykulturowy postrzegają jako cel lub z góry ustalony rezultat, a nie interaktywny proces¹⁰.

Dialog międzykulturowy jest natomiast *procesem, który obejmuje otwartą i pełną szacunku interakcję między poszczególnymi osobami, grupami lub organizacjami o różnych korzeniach kulturowych lub światopoglądach. Do jego celów należą: rozwinięcie głębszego zrozumienia różnorodnych perspektyw i praktyk, zwiększenie uczestnictwa, wolność i świadomość w podejmowaniu decyzji, wspieranie jakości oraz wzmacnianie procesów kreatywnych*¹¹.

Dla muzeów, które tradycyjnie służyły do wykluczania tych, którzy nie należeli do głównego nurtu kultury, oznacza to współpracę z nową publicznością i uznanie jej jako partnera do rozmów, współpracę z innymi niż dotąd członkami społeczności, sprawdzanie nowych modeli operacyjnych i zastosowanie bardziej otwartego podejścia partycypacyjnego w zakresie tworzenia treści kulturowych.

Ponowna interpretacja kolekcji

Działaniem celowym jest uznanie obiektu za część kolekcji i nadanie mu w niej konkretnego statusu. Wynika to

z narracji, która rzuca światło na historię kolekcji oraz znaczenia samego artefaktu.

Nazwa projektu szkoleniowego sfinansowanego ze środków UE i przeprowadzonego w latach 2005–2007 *Museum tell many stories*¹² wskazuje na fakt, że obiekty muzealne mają do opowiedzenia historie o kulturze, której są wytworem i o okolicznościach, w jakich powstały, jak również o ich znaczeniu w obecnych społeczeństwach w zależności od sposobu ich przedstawienia czy interpretacji.

Aby otworzyć się na nowe perspektywy, zwiedzających często zachęca się do przedstawienia ich własnych historii w zakresie narracji przygotowanej przez muzeum. Jest tak np. w Muzeum Neukoelln w Berlinie¹³, które skupia swoją działalność wokół wystawy „99 x Neukoelln” przedstawiającej 99 obiektów reprezentujących multikulturową tożsamość sąsiedztwa. Za pomocą stanowisk multimedialnych pokazane są poszczególne obiekty wraz z odpowiednim kontekstem społecznym i kulturowo-historycznym, a zwiedzających zachęca się do przedstawienia ich własnych historii w zakładce „Moja historia”¹⁴.

Muzea pragnące przyjąć międzykulturową strategię działania i w odniesieniu do niej prezentować swoje zbiory powinny ponownie przeanalizować posiadane kolekcje pod kątem różnych punktów widzenia oraz w końcowej ocenie uwzględnić opinie jednostek i grup społecznych. Za przykład może tu posłużyć projekt *Collective Conservations* zainicjowany w roku 2004 przez Manchester Museum (Wielka Brytania). W 2001 r. muzeum stworzyło Społeczny Panel Doradczy w celu (...) *dyskusji nad potrzebami*

i zainteresowaniami różnych społeczności, ich identyfikacją i samookreśleniem, celem stworzenia w muzeum prezentacji wszechstronnie opartej na kulturze. Gdy uczestnicy panelu wyrazili obawy, że kolekcja muzeum nie była w pełni wykorzystywana przez sąsiadujące lokalne społeczności i w jej prezentacji brakowało znaczących informacji o ich historii i uwzględnienia jej kontekstu, muzeum odpowiedziało poprzez stworzenie programu zakładającego wspólną pracę społeczności lokalnej i akademickiej, która uwzględniała znaczenia eksponowanych obiektów, ich historie, oraz opinie i przekonania na ich temat. Sprowadzało się to do organizacji serii konwersatoriów z różnymi grupami i osobami – lokalnymi społecznościami imigrantów, badaczami, osobami, które kulturowo identyfikowały się z poszczególnymi obiektami, itd. Spotkania te zostały nagrane i udostępnione w serwisie YouTube¹⁵ oraz na ekranach w galerii.

W 2007 r. stworzono specjalną przestrzeń do nagrywania tych konwersacji na żywo – w pełni wyposażone studio „Strefy Kontaktu”, którego aranżacja nawiązywała do opowiadania historii przez osoby siedzące wokół ogniska. Od tego czasu Manchester Museum kontynuuje ideę zbierania historii, wzbogacania swoich kolekcji o nowe interpretacje a jednocześnie wdraża te narracje do swoich wystaw.

Od A do Z: od archeologii do etnografii, nauk przyrodniczych i zoologii

Dialogowi międzykulturowemu i takiejż działalności sprzyjają muzea migracji tworzone z myślą o uznaniu

1. Projekt *Zwierzęta w niebie i na ziemi*, Muzeum Historii Naturalnej Uniwersytetu w Parmie

1. Project *Animals in heaven and earth*, Museum of Natural History of the university of Parma

2. Projekt *Ja również w Brerze*2. Project *A Brera anch'io*

wkładu imigrantów do społeczeństw, które ich przyjmują¹⁶. Wiele muzeów etnograficznych w Europie w ostatnim czasie zmieniło swoje nazwy na muzea światowe (Wereldmuseum in Rotterdam¹⁷) lub muzea kultury światowej (Varldskulturmuseet in Gothenborg¹⁸) by podkreślić ich rolę jako forum *spotkań, które sprawiają, że ludzie czują się jak w domu bez względu na to, gdzie się znajdują* oraz pośredników dialogu międzykulturowego. Muzea etnograficzne – ze względu na naturę ich kolekcji – reprezentują mnogość kultur na świecie i z pewnością mogą ten fakt wykorzystywać do *funkcjonowania jako platformy do dialogu i refleksji, za pośrednictwem której można usłyszeć różne głosy i dyskutować na tematy kontrowersyjne i sporne – miejsce, gdzie można poczuć się jak w domu i docierać poza granice* jak czytamy w misji Muzeum Kultur Światowych. Muzea te posiadają zbiory obiektów, z którymi społeczności migracyjne mogłyby bezpośrednio się utożsamić z uwagi na przynależność do krajów ich pochodzenia. Byłoby jednak błędem myśleć, że są to muzea bardziej uprawnione do angażowania się w działalność międzykulturową. Jak pokazuje przykład Manchester Museum, społeczności migracyjne nie zawsze preferują obiekty reprezentujące kulturę kraju ich pochodzenia, zwłaszcza wtedy gdy mają możliwość wybrania obiektów, wokół których – podczas realizacji projektu *Collective Conservations* – tworzy się jedną z „zróżnicowanych zbiorowych”.

Warto natomiast zwrócić uwagę na to, w jaki sposób w różnych typach muzeów stworzono ekspozycję i przedstawiono jej kontekst i czy te działania, mogą zawęzić aktywności międzykulturowe muzeum.

The Jugendmuseum – Youth Museum Schöneberg, jedno z muzeów w Berlinie, stworzyło wystawę stałą „Villa Global – the next generation”, która prezentowana jest w 14. pomieszczeniach zaprojektowanych i urządzonych przez osoby różnego pochodzenia i o różnej kulturze. Celem wystawy jest ukazanie różnorodności mieszkańców Berlina. Zwiedzanie kolejnych sal stanowi bardzo intymne doświadczenie – zwiedzającym zapewnia się bezpośredni kontakt z poszczególnymi osobami, które wybrały obiekty do reprezentowania ich tożsamości, jak również z osobistymi historiami i przekonaniami tych osób¹⁹.

Louisiana Museum of Modern Art w Kopenhadze wykorzystowało swoją przestrzeń do zaangażowania grupy młodych uchodźców z Centrum Azylu Czerwonego Krzyża w kreację artystyczną poprzez stworzenie im miejsca do kontemplacji ale również wspierając ich zdolności do komunikacji i refleksji, co zostało udokumentowane w raporcie *Travelling with art*²⁰.

Gdzie indziej eksponowane dzieła sztuki o tematyce religijnej służą wywołaniu dyskusji z publicznością nad aspektami innej wiary. W muzeum Kunsthalle w Hamburgu prezentowane dzieła ukazujące historie biblijne – niektóre z nich można odnaleźć również w Torze i Koranie – posłużyły za inspirację do serii wydarzeń o dialogu międzyreligijnym²¹. W Museo Diocesano w Mediolanie, by ułatwić niechrześcijańskim i niekatolickim zwiedzającym zrozumienie symbolicznego i ikonograficznego języka malarstwa religijnego, narzędzia cyfrowe zaprojektowano wspólnie z ich użytkownikami²².

Podobnie, jak etnograficzne i sztuki, muzea nauki nie stanowią wyjątku w kwestii zaangażowania międzykulturowego. Muzeum Historii Naturalnej Uniwersytetu w Parmie, które posiada bogatą kolekcję afrykańskich zwierząt, od erytrejskich do kongijskich, opracowało program mający na celu zaangażowanie obywateli pochodzenia afrykańskiego, by poprzez opowiadanie historii i spektakle muzyczne stali się oni głównymi bohaterami ponownej interpretacji zbiorów muzeum. We współpracy ze stowarzyszeniem Googol, stworzono również planetarium, żeby pokazać, które ze zwierząt można odnaleźć na niebie południowej hemisfery i dokonać porównania między kosmologią afrykańską i europejską. Projekt nazwano *Animals in heaven and earth*²³.

Lista projektów i inicjatyw, z których mogą skorzystać muzea w celu dotarcia do nowych obywateli może być oczywiście bardzo długa²⁴. Należy wspomnieć również o kursach językowych²⁵, w ramach których muzea współpracują ze szkołami lub instytucjami edukacyjnymi i udostępniają nowoprzybyłym swoje zasoby do nauczania lokalnego języka przy wykorzystaniu kolekcji, które przywołują emocje i odniesienia kulturowe, a jednocześnie przekazują cechy lokalnej kultury, sztuki i historii.

Inne projekty wykorzystują pojedyncze osoby ze środowisk migracyjnych do odgrywania roli muzealnych mediatorów, którzy planują wizyty dla ich własnych społeczności w ich języku²⁶, które następnie oprowadzają po muzeum pomagając stworzyć nową narrację, wykorzystując przy

3,4,5. Uczestnicy projektu *Wybierz obiekt*, Muzeum Archeologiczne i Etnologiczne w Modenie

3,4,5. Portraits of participants of the project *Choose a piece*, Archeological and Ethnological Museum of Modena

Wytyczne do dobrych praktyk dla działań związanych z mediacją międzykulturową

1. Traktowanie dialogu międzykulturowego jako procesu interaktywnego, dwukierunkowego i opartego na wzajemności.
2. Dynamiczne i dialogiczne rozumienie pojęcia „dziedzictwo” jako zbioru zarówno materialnych jak i niematerialnych obiektów kulturowych, które należy nie tylko przechowywać i przekazywać, ale również poddawać je dyskusji i wyjaśniać ich znaczenie.
3. Reagowanie na coraz większą różnorodność publiczności muzealnej poprzez pracę nad wszystkimi rodzajami zbiorów, tj. nie poprzestawanie na jednostronnym i powierzchownym znaczeniu obiektów dla poszczególnych kultur i społeczności.
4. Nakłanianie do międzykulturowych dyskusji, debat i promowanie zrozumienia pomiędzy różnymi grupami odbiorców.
5. Rozwijanie postaw i kompetencji interkulturowych, takich jak umiejętność rewizji własnego punktu widzenia, świadomość wielu tożsamości oraz otwartość na jednostkę i grupę o innym pochodzeniu kulturowym, etnicznym lub religijnym.
6. Ukierunkowanie metodologii na nabywanie nowych postaw i umiejętności interpersonalnych, społecznych, obywatelskich i interkulturowych.
7. Angażowanie odbiorców w planowanie wydarzeń do nich skierowanych.
8. Praca i długoterminowe wiązanie się z publicznością poprzez uwzględnianie jej poglądów w procesie planowania, interpretacji, dokumentacji i prezentowania.
9. Przygotowywanie materiałów dydaktycznych dla szerszej publiczności.
10. Szkolenie dodatkowego personelu muzealnego z zagadnień interkulturowych.
11. Promocja współpracy między różnymi oddziałami i międzysektorowego partnerstwa, które zwiększają wpływ projektów społecznych i zapewniają rozwój różnych kompetencji i umiejętności.
12. Włączanie doświadczeń zdobytych przy okazji działań międzykulturowych w instytucjonalną tkankę muzeum, aby w ten sposób zabezpieczyć dorobek i zapewnić rozwój instytucji.

Muzea i dialog międzykulturowy <http://online.ibr.regione.emilia-romagna.it/l/libri/pdf/LEM4rd-report-museums-and-intercultural-dialogue.pdf>

Paleolitico / Palaeolithic

“Venere di Savignano”
Paleolitico superiore.
28.000-24.000 anni fa.

La “Venere di Savignano”, recuperata nel 1925, è stata datata sulla base di confronti stilistici con numerose statuette femminili trovate in varie parti d’Europa. I grandi glutei, il seno, le cosce, il ventre sono realizzati con forte senso plastico che testimonia il particolare interesse di queste popolazioni per la riproduzione e la fertilità.

“Venere di Savignano”
Upper Palaeolithic.
28,000-24,000 years ago.

The “Savignano Venus”, uncovered in 1925, was dated on the basis of stylistic comparisons with numerous statuettes in the female form found in various parts of Europe. The rounded buttocks, bust, thighs and abdomen reveal a high degree of stylisation that suggest a marked interest on the part of these people in reproduction and fertility.

Repubblica Dominicana
Dominican Republic

Eliana Fortuna Espinosa
anni / age 20

“Ho incontrato e sposato mio marito qui a Modena e il mio bambino, di pochi mesi, è nato al Policlinico.”

“I live in Modena with my family. When I’ve finished high school I’d like to study Law and become a lawyer.”

Marocco
Morocco

Karina Jamir
anni / age 19

“Ho incontrato e sposato mio marito qui a Modena e il mio bambino, di pochi mesi, è nato al Policlinico.”

“I met and married my husband here in Modena and my little boy was born at Modena General Hospital a few months ago.”

6,7. Dzień międzykulturowy w roku 2010. Projekt *Wybierz obiekt*, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Modenie

6,7. Intercultural Day 2010, project *Choose the piece*, Archeological and Ethnological Museum of Modena

(Fot. 1 - N. Franchini; 2 - Pinakoteka Brera; 3-7 - P. Terzi)

tym związek między ich własną biografią a tą, dotyczącą obiektu²⁷.

W mojej ocenie wzorcowym projektem, który powstał z niepozornie prostej idei – a był bardzo efektywnym i mógłby być powielony w jakimkolwiek innym muzeum – był projekt Muzeum Archeologicznego i Etnologicznego w Modenie (Włochy), stworzony we współpracy z lokalnymi instytucjami zaangażowanymi w rozwijanie imigracji i polityk dotyczących integracji wraz z mediatorami kulturowymi. Projekt ten pt. *Choose the piece*²⁸, miał na celu promowanie lepszej znajomości lokalnej historii i jej dziedzictwa w grupie młodych imigrantów poprzez „adopcję” obiektów muzealnych. Muzeum utworzyło partnerstwo z lokalnym instytutem edukacyjno-treningowym dla młodych osób, w którym młodzi imigranci uczestniczyli w kursach języka włoskiego. Pierwsze podejście do muzeum, jako składnicy lokalnej historii, odbywało się poprzez zwiedzanie z przewodnikiem. Personel muzeum wybrał 30 obiektów, które uznano za szczególnie istotne i ważne dla historii miasta w tym okresie. Uczestników poproszono o wybranie jednego obiektu – wedle własnego gustu, własnych emocji i zainteresowań. Poproszono ich również o zapisanie powodów konkretnego wyboru wraz z krótką biografią, która posłużyła późniejszej analizie i dyskusji pod przewodnictwem personelu muzeum i nauczycieli.

Symbolicznej adopcji obiektów dokonano podczas ceremonii, w trakcie której uczestnicy otrzymali certyfikaty potwierdzające wyznaczenie ich na „opiekunów” wybranego obiektu i zobowiązanie do jego ochrony oraz szerzenia wiedzy na jego temat. Dokumentację projektu powierzono profesjonalnemu fotografowi a zdjęcia wykorzystano jako ilustracje w „Dzienniku Międzykulturowym”, rozdawanym przez przedstawicieli miasta Modena podczas oficjalnej ceremonii. Promowano w ten sposób wśród całej społeczności nowy wizerunek imigrantów.

Projekt *Choose the piece* przeprowadzono w latach 2008–2010 jako pilotażowy. Od tego momentu muzeum

regularnie kontynuuje współpracę z grupami imigrantów poprzez angażowanie ich w projekty, które – poczynając od kolekcji muzealnych – skupiają się na różnej tematyce (dotychczas przeprowadzono następujące projekty: *Streets, Land, Modena – Tirana a return trip*). Zachęcają one imigrantów do dzielenia się pomysłami, perspektywami, historiami życiowymi ale również materiałami: dokumentami, zdjęciami, itp., które następnie wykorzystywane są przy okazji tworzenia dzienników międzykulturowych.

Aktualnie najbardziej wyrazisty przykład zaangażowania w dialog międzykulturowy prezentuje muzeum Jamtli w północnej Szwecji, które ze względu na niedobór domów w tamtej okolicy, buduje obecnie małą wioskę z 13 domami na przestrzeni należącej do Skansenu, by ulokować tam rodziny imigrantów z myślą o stworzeniu więzi między nimi a muzeum²⁹.

Podsumowanie

Na zakończenie pragnę podkreślić fakt, że dialog międzykulturowy jest przede wszystkim spotkaniem z „innymi”. Jak próbowałam wykazać, istnieje wiele przykładów dobrych praktyk, wiele projektów badawczych ukończonych sukcesem oraz nieskończonych zasobów do wykorzystania przez personel muzealny do tworzenia programów i aktywności dostosowanej do ich własnej działalności.

Bez względu na typ i rozmiar muzeum, niezbędny w tych działaniach jest oczywiście zaangażowany człowiek a personel muzealny powinien być odpowiednio przygotowany i przeszkolony. Nie bez znaczenia są: podejście personelu do zagadnień otwartości, łatwość przystosowania się, zorientowanie na aktywne słuchanie czy wrażliwość na kontekst.

Jak ujęła to Diana Walters *Międzykulturowość powinna (...) obejmować możliwość autorefleksji i rozwoju osobistego. Jest to w rzeczywistości możliwość spotkania, i tak, jak przy każdej dobrej rozmowie, najlepszy efekt osiąga się, gdy podróż jest ważniejsza niż jej cel*³⁰.

Streszczenie: W ostatnich dekadach nastąpił znaczący wzrost roli muzeów w społeczeństwie – od świątyni wiedzy do forum debat i dyskusji, od repozytorium obiektów do społecznie odpowiedzialnej instytucji skoncentrowanej na ludziach. Zmiana ta odzwierciedla utrzymujący się trend demokratyzacji muzeów i chęć sprawienia by były bardziej dostępne dla szerszej grupy odbiorców oraz by odpowiadały zmieniającym się potrzebom i zainteresowaniom ich publiczności, w szczególności tej lokalnej, której struktura zmieniła się w ostatnich latach ze względu na imigrantów i osoby różnego pochodzenia etnicznego.

Z rocznymi przepływami migracyjnymi do Unii Europejskiej (UE) i ich szacowanym wzrostem z ok. 1 043 000 osób w 2010 r. do 1 332 500 w 2020 r., kwestia sposobu w jaki instytucje kulturalne mogą wpłynąć na efektywną integrację i dialog stała się problematyczna. Instytucje finansujące i w dużej mierze również społeczeństwo oczekują od

muzeów pełnienia roli wspierającej integrację i pokojowe współistnienie nowych przybyszów. W tym celu udostępnią się im, również na poziomie finansowania z UE, odpowiednie fundusze by wspomóc ich w tych wysiłkach.

Można postawić wiele pytań odnośnie słuszności obciążania muzeów taką odpowiedzialnością. Można zastanowić się nad tym, czy takie działanie znacznie przekracza granice zakresu ich funkcjonowania a przyznanie funkcji społecznej nadaje zbyt znaczącą rolę w porównaniu z tradycyjnymi zadaniami jakie wypełniają muzea, takimi jak konserwacja obiektów czy funkcja edukacyjna. Dyskusja ta wydaje się jednak być już zdezaktualizowana w świetle rosnącej liczby przykładów na stosowanie dobrych praktyk, dostępnych na poziomie europejskim.

Niniejszy artykuł dokonuje próby przedstawienia niektórych z nich oraz omówienia niektórych podstawowych kwestii teoretycznych i podejść metodologicznych.

Słowa kluczowe: muzea, migracje, zróżnicowanie kulturowe, mniejszości narodowe, mniejszości etniczne, mniejszości religijne.

Przypisy

- ¹ Zob. The Creative Europe Call, https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/news/20160310-refugee-integration-projects_en
- ² M. O'Neill, *Museum Access. Welfare or Social Justice?*, w: *Heritage, Regional Development and Social Cohesion*, Jamtli Forlag, 2011.
- ³ Museums, Library and Archives, Access for All: Cultural Diversity for Museums, Libraries and Archives, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20081209011037/http://www.mla.gov.uk/resources/assets//C/cultural_diversity_checklist_pdf_6939.pdf; Benchmarking dla zarządzania różnorodnością w instytucjach kultury opracowany w ramach projektu unijnego *Brokering Migrants*, <https://mcpbroker.files.wordpress.com/2015/07/benchmarking-tool-with-logos.pdf>
- ⁴ Wytyczne do dobrych praktyk dla działań związanych z mediacją międzykulturową, w: S. Bodo, K. Gibbs, M. Sani, *Museums as Places of intercultural dialogue. Selected practices from Europe*, 2009, http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/service/Handbook_MAPforID_EN.pdf i Deutscher Museumsbund, NEMO, *Museums, migration and cultural diversity. Recommendations for museum work*, Berlin, luty 2015, kwiecień 2016, http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/Nemo_Museums_Migration.pdf
- ⁵ Muzea i dialog międzykulturowy, Raport LEM, <http://online.abc.regione.emilia-romagna.it/l/libri/pdf/LEM4rd-report-museums-and-intercultural-dialogue.pdf>
- ⁶ Deklaracja FARO w sprawie Strategii Rozwoju Dialogu Międzykulturowego Rady Europy, 2005, http://www.coe.int/t/dg4/CulturalConvention/Source/FARO_DECLARATION_Definitive_Version_EN.pdf
- ⁷ Zalecenia UNESCO dotyczące ochrony i promocji muzeów i ich kolekcji, ich różnorodności i roli w społeczeństwie, 2015, <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/museums/recommendation-on-the-protection-and-promotion-of-museums-and-collections/>
- ⁸ J. Clifford, *Museums as contact zones*, w: *Representing the Nation: Histories, Heritage, and Museums*, D. Boswell i J. Evans (red.), Routledge, London 1999, pp. 435-437.
- ⁹ N. García Canclini, *Diferentes, desiguales y desconectados. Mapas de la interculturalidad*, Gedisa, Barcelona 2006, p. 166.
- ¹⁰ S. Bodo (2008), *From heritage education with intercultural goals to intercultural heritage education: conceptual framework and policy approaches in museums across Europe*, w: ERICarts Institute, *Sharing Diversity. National approaches to intercultural dialogue in Europe* – Raport końcowy badania wykonanego w imieniu Komisji Europejskiej, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury, dostępne www.interculturaldialogue.eu
- ¹¹ Definicja oparta na projekcie *Sharing diversity* Instytutu ERICarts, <http://www.culturalpolicies.net/web/intercultural-dialogue.php>
- ¹² <http://ibc.regione.emilia-romagna.it/istituto/progetti/progetti-europei/musei-e-beni-culturali/museums-tell-many-stories>
- ¹³ <http://museum-neukoelln.de/home.php>
- ¹⁴ <http://www.museum-neukoelln.de/blog/?cat=55>
- ¹⁵ <https://www.youtube.com/user/ManchesterMuseum> i <http://www.museum.manchester.ac.uk/community/collectiveconversations>
- ¹⁶ Aby uzyskać więcej informacji, odwiedź stronę międzynarodowej sieci muzeów migracji <http://www.migrationmuseum.org/> i http://www.network-migration.org/pr_migration_museum_eng.php
- ¹⁷ www.wereldmuseum.nl
- ¹⁸ <http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet>
- ¹⁹ <http://www.jugendmuseum.de/villa-global.html>
- ²⁰ <https://www.rodekors.dk/media/1626037/Traveling-with-art-report.pdf>
- ²¹ <http://www.hamburger-kunsthalle.de/programmformat/kunst-im-interreligioesen-dialog>
- ²² Projekt stworzony w ramach programu europejskiego *MeLa-European Museums in an age of migration* i udokumentowano w publikacji *Designing Multivocal Museums. Intercultural practices at Museo Diocesano*, http://www.mela-project.polimi.it/upl/statics/Designing_Multivocal_Museums.pdf
- ²³ Stworzony projekt jest jednym z 30 programów pilotażowych adresowanych do młodych ludzi w ramach programu MAP for ID – Museums as Places for Intercultural Dialogue sfinansowanego w ramach programu Grundtvig, <http://online.abc.regione.emilia-romagna.it/h3/h3.exe/apubblicazioni/t?NRECORD=0000096016>
- ²⁴ Przegląd projektów przeprowadzonych w języku angielskim we Włoszech opracowany przez ISMU 'Heritage and Interculture', <http://patrimoniointerculturala.ismu.org/index.php?page=esperienze.php>
- ²⁵ W Wielkiej Brytanii z podobnego programu, ESOL – English for Speakers of Other Languages, skorzystało wiele znaczących muzeów, jak np. the British Museum czy the Geoffrey Museum. Stworzono również użyteczne materiały edukacyjne, dostępne online: http://www.britishmuseum.org/learning/adults_and_students/esol_programmes.aspx and <http://www.geffrye-museum.org.uk/learning/online-resources/esol-resources/>
- ²⁶ <http://patrimoniointerculturala.ismu.org/index.php?page=esperienze-show.php&id=28>
- ²⁷ <http://patrimoniointerculturala.ismu.org/index.php?page=esperienze-show.php&id=98>
- ²⁸ "Choose the piece" jest jednym z trzydziestu projektów pilotażowych adresowanych do młodzieży w ramach projektu MAP for ID – Museums as Places for Intercultural Dialogue. Wybrane projekty europejskie: <http://online.abc.regione.emilia-romagna.it/h3/h3.exe/apubblicazioni/t?NRECORD=0000096016>
- ²⁹ Zob. artykuł *Investing in sustainable intercultural dialogue at Jamtli* autorstwa Henrika Zipsane'a, dyrektora muzeum http://www.europeanmuseumacademy.eu/4/home_67295.html#pr_135418
- ³⁰ D. Walters, *Thinking about intercultural learning. Some starting points w: Muzea i dialog międzykulturowy*, Raport LEM, <http://online.abc.regione.emilia-romagna.it/l/libri/pdf/LEM4rd-report-museums-and-intercultural-dialogue.pdf>

Bibliografia

- S. Bodo, S. Mascheroni, *Educare al patrimonio in chiave interculturale. Guida per educatori e mediatori museali*, Fondazione ISMU, 2012, <http://www.ismu.org/patrimonio-e-interculturala/#>
- S. Bodo, K. Gibbs, M. Sani, *Museums as Places of intercultural dialogue. Selected practices from Europe*, Dublin, 2009 <http://online.abc.regione.emilia-romagna.it/h3/h3.exe/apubblicazioni/t?NRECORD=0000096016>
- Designing multivocal museums. Intercultural practices at Museo Diocesano Milano*, R. Capurro, E. Lupo (red.), MeLa Books, 2016, http://www.melaproject.polimi.it/upl/statics/Designing_Multivocal_Museums.pdf

Deutscher Museumsbund, NEMO, *Museums, migration and cultural diversity. Recommendations for museum work*, Berlin, luty 2015, kwiecień 2016, http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/Nemo_Museums_Migration.pdf
Muzea i dialog międzykulturowy, Raport LEM nr. 4, <http://online.ibr.regione.emilia-romagna.it/libri/pdf/LEM4rd-report-museums-and-intercultural-dialogue.pdf>
Rada Europy, *The intercultural city step by step. Practical guide for applying the urban model of intercultural learning*, 2013. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048da42>

Strony internetowe

Fundacja ISMU, <http://patrimoineinterculturala.ismu.org/index.php?lang=2>
Project MELA, <http://www.mela-project.polimi.it>
Kącik czytelniczy NEMO na temat dialogu międzykulturowego, <http://www.ne-mo.org/reading-corner/intercultural-dialogue.html>
Civic Museum Modena – Dziennik międzykulturowy, http://www.agendainterculturale.modena.it/il-progetto/the-project?set_language=en
MuMA Galata, <http://www.memoriaemigrazioni.it/> http://www.memoriaemigrazioni.it/prt_page.asp?idSez=405
Italiano anch'io. Galeria Obrazów, http://www.memoriaemigrazioni.it/prt_galleriafotografica.asp?idGalleria=13
Międzynarodowa sieć muzeów migracji, http://www.network-migration.org/pr_migration_museum_eng.php
Spotkanie dotyczące muzeów migracji, <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SHS/pdf/Final-Report-Migration-Museums.pdf>
Zalecenia UNESCO dotyczące ochrony i promowania muzeów i kolekcji, ich różnorodności oraz roli w społeczeństwie, <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/museums/recommendation-on-the-protection-and-promotion-of-museums-and-collections/> <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002463/246331m.pdf>
Deklaracja FARO w sprawie Strategii rozwoju dialogu międzykulturowego Rady Europy, http://www.coe.int/t/dg4/CulturalConvention/Source/FARO_DECLARATION_Definitive_Version_EN.pdf

Margherita Sani

Pracuje w Istituto Beni Culturali Regionu Emilia-Romagna, gdzie odpowiada za europejskie projekty muzealne, dotyczące zwłaszcza edukacji muzealnej, kształcenia ustawicznego i dialogu międzykulturowego; członkini NEMO, ICOM, European Museum Academy oraz AMECO; e-mail: margherita.sani@regione.emilia-romagna.it

Word count: 3 591; **Tables:** 1; **Figures:** 10; **References:** 30

Received: 01.2017; **Reviewed:** 02.2017; **Accepted:** 02.2017; **Published:** 05.2017

DOI: 10.5604/01.3001.0009.9718

Copyright ©: 2017 National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o. All rights reserved.

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Sani M.; MUZEA, MIGRACJE I ZRÓŻNICOWANIE KULTUROWE – ZALECENIA DLA MUZEÓW. *Muz.*, 2017(58): 84-92

Table of contents 2017: <http://muzealnictworocznic.com/resources/html/articlesList?issueid=9587>